

La gènesi de l'atemptat suïcida

Si es pren com a base l'informe del Departament d'Estat nord-americà titulat *Patterns of Global Terrorism 2001 (Patrons del terrorisme global 2001)*, no hi ha una definició universal de terrorisme. Més que intentar crear una definició general, potser el que cal és centrar-se en el terrorisme suïcida, que té les característiques següents: recurs d'humans autodestructius contra la població no combatent, essencialment civil, per provocar un canvi polític. Tot i que un atemptat suïcida serveix per a la destrucció física d'un objectiu inicial, es tracta sobretot d'una arma de guerra psicològica destinada a commocionar una massa de gent més àmplia. L'objectiu principal no són les persones mortes o ferides en l'atemptat, sinó els testimonis de l'acció. Els mitjans informatius de l'enemic fan la funció d'amplificadors. Gràcies a l'adoctrinament i a l'entrenament sota la fèrula de líders carismàtics, unes cèl·lules suïcides perfectament delimitades permeten canalitzar els sentiments polítics o religiosos d'individus en el si d'un grup cohesionat, una germandat fictícia que es compromet de bon grat a conèixer una mort espectacular per allò que es considera "el bé de tothom".

El primer gran atemptat suïcida modern comès a l'Orient Mitjà va ser la destrucció, el desembre de l'any 1981, de l'ambaixada de l'Iraq a Beirut (que va provocar vint-i-set morts i més de cent ferits). La identitat exacta dels autors continua sense conèixer-se, tot i que és

probable que l'ayatol·là Khomeini hagués aprovat l'acció i que l'hagués perpetrada per grups enquadrats dins dels serveis especials iranians. Amb l'assassinat del president libanès proisraelià Bachir Gemayel el setembre del 1982, l'atemptat suïcida va esdevenir una arma política estratègica. A les files del "partit de Déu" libanès proiranià, Hezbollah, aquesta estratègia va causar molt aviat un impacte geopolític, quan l'octubre del 1983 l'explosió d'un camió bomba va significar la mort de gairebé 300 militars americans i francesos. Els Estats Units i França van abandonar el Líban poc després. De la mateixa manera, des de l'any 1985, aquests atemptats van obligar Israel a deixar gran part dels territoris guanyats a la invasió del Líban, el 1982.

A Israel i a Palestina, aquest tipus de terrorisme va començar el 1993, amb els atemptats perpetrats per membres del Moviment de la Resistència Islàmica, Hamas, i de la Jihad islàmica palestina, entrenats per Hezbollah. L'objectiu era fer descarrilar els acords de pau d'Oslo. De fet, des de l'any 1988, Fathi Shiqaqi, fundador de la Jihad palestina, va donar les directrius d'operacions màrtirs "excepcionals", la qual cosa implicava, sense cap mena de dubte, l'ús de bombes humanes: "Al·là pot desitjar que alguns creients siguin coneguts, pot fer màrtirs d'alguns de vosaltres, pot purificar els que tenen fe i destruiran completament els infidels", però "ningú no pot morir sense el permís d'Al·là."

Per al professor universitari nord-americà Scott Atran, definir el kamikaze com un boig o com un covard no serveix de res. És millor entendre el motiu de la seva acció. Però estan preparats, els governs occidentals, per finançar aquestes recerques?

Tasques d'evacuació del bus on un terrorista suïcida, vestit de jueu ultraortodox, va matar vint israelians i en va ferir més d'un centenar el 19 d'agost, a Jerusalem.

La radicalització i la interconnexió recents –per via d'Al-Qaida– de grups islàmics militants del nord d'Àfrica, d'Aràbia i de l'Àsia central i del sud-est tenen com a origen la guerra de l'Afganistan (1979-1989). Amb el suport financer dels Estats Units, els membres d'aquests grups van tenir l'ocasió de posar en comú i d'unificar les seves doctrines, objectius, entrenament, equipament i mètodes, entre els quals es troben els atemptats suïcides. Mitjançant la seva associació tentacular amb els grups regionals (en termes de finances, de personal i de logística), Al-Qaida intenta, amb tots els seus mitjans, fer realitat la seva ambició planetària; en altres paraules, dur a terme un cop fatal per a la dominació occidental mitjançant iniciatives locals que ataquin els vectors d'influència occidental. Segons la publicació *Jane's Intelligence Review*, “tots els grups que practiquen atemptats suïcides es bene-

ficien d'infraestructures de suport a Europa i a Amèrica del Nord”.

Tractar l'onada actual de l'islam radical de fonamentalisme (en el sentit de tradicionalisme) per prestar-se a confusió i és gairebé absurd. Els radicals moderns, ja siguin els xiïtes (Iran, Hezbollah) com els sunnites (talibans, Al-Qaida), estan més prop, d'esperit i d'o-

L'objectiu no són els morts, sinó els testimonis. Els mitjans de comunicació de l'enemic fan d'amplificadors

bra, de la contrareforma a Europa de després del renaixement que de tot l'aspecte tradicional de la història musulmana. És en la Inquisició on es troba clarament el model d'una autoritat governamental eclesiàstica, d'un estat teocràtic, d'un consell nacional clerical i d'una policia religiosa encarregada d'eliminar físicament els heretges i els blasfems. La idea que la religió ha de controlar la política és un concepte completament nou a l'islam.

El “superministeri” per a la Seguretat Interior dels Estats Units ha portat a terme investigacions per protegir les instal·lacions sensibles. Aquesta línia de defensa, però, és molt complicada, sobretot per la multitud d'objectius vulnerables (com ara discoteques, restaurants i centres comercials) que hi ha, i encara més per l'abundància de candidats al terrorisme (als quals no els cal gaire supervisió una vegada s'embarquen en una missió) i del cost rela-

tivament baix d'aquest tipus d'operació (components d'accés comú, cap necessitat d'organitzar la fugida del culpable...). Sense comptar, és clar, que és poc probable que els terroristes, en cas de ser arrestats, divulguin informacions importants (normalment no saben res de la xarxa més enllà de la seva cèl·lula operacional). Fer una crida a la població perquè col·loquin cinta adhesiva a les finestres pot atenuar la por (o, al contrari, reforçar-la), però això no impedirà la mort de nombroses víctimes. D'altra banda, l'opinió pública podria perdre la confiança en aquestes previsions perquè fàcilment es pot haver adonat de la ridícula d'aquestes mesures. Els serveis d'informació són igualment actius a partir d'un nivell més alt, com els que intenten infiltrar-se a les xarxes terroristes, però els èxits en aquest front són ambigus.

La primera línia de defensa consisteix a impedir que les persones esdevinguin terroristes. En aquest aspecte, l'èxit queda lluny de ser garantit. Sovint, els kamikazes són tractats de bojos i de covards àvids de destrucció que es formen sobre el terreny de la pobresa i de la ignorància. Seria lògic, doncs, perseguir els terroristes alterant el seu entorn econòmic i cultural perquè passin de la desesperança a l'esperança. Els pocs estudis que s'han fet sobre aquest tema demostren, però, que els kamikazes no presenten un comportament psicopatològic determinat i que gaudeixen d'un nivell d'educació i de condicions de vida almenys tan alts com els de la resta de la població.

El president nord-americà, George W. Bush, sempre ha presentat els segrestadors aeris de l'11 de setembre com a "covards diabòlics". Per al senador John Warner, les operacions preventives contra els terroristes i els que els donen suport estan justificades perquè "els que se suïciden atacant el món lliure no són racionals i els conceptes racionals no els fan desistir". Descriure els kamikazes de l'Orient Mitjà com si fossin bojos criminals pot ser un error d'atribució de culpabilitat fonamental: el terrorisme polític o religiós mai no ha estat causa d'accions aïllades comeses per inestables o per covards.

Dalt, l'atemptat de Beirut del 1983. Al mig, Fathi Shiqaqi, fundador de la Jihad palestina. Al costat, membre de Hamàs. I, a sota, un grup de palestins en un funeral.

Un nen mostra la imatge d'un kamikaze, a Rabat. Al costat, una de les escasses dones que han acabat la seva vida com a bombes humanes.

Amb relació als atemptats suïcides, el problema consisteix a comprendre perquè individus que no pateixen patologies poden ser prou nombrosos perquè puguin reaccionar davant circumstàncies noves i permetin a les xarxes portar a terme la seva política. A l'Orient Mitjà, el context que permet als kamikazes i als seus artífexs d'expressar-se passa pel sentiment col·lectiu d'una injustícia històrica, d'una submissió política i d'una humiliació social davant les potències mundials i els seus aliats, un sentiment al qual s'oposa una esperança religiosa com a contrapès. S'accepta com una realitat, però no pas perquè s'hagi pres consciència d'aquesta visió de les coses.

D'altra banda, la gent té una tendència a creure que el seu comportament parla per ells, que veuen el món amb objectivitat i que només els altres són partidistes i tenen una visió deformada dels fets. Les incomprendions que se'n deriven, encoratjades per la propaganda religiosa i ideològica, condueixen cada grup antagònic a considerar errònia, radical i/o irracional la visió dels fets.

Evidentment, la demonització recíproca i la guerra en són les conseqüències. Caldria, doncs, d'impedir aquesta escalada en tots dos camps.

La majoria de la societat occidental pensa que, eliminada la pobresa, s'haurà eliminat també la delinqüència. Així, segons el president Bush, "lluitem contra la misèria i la desesperança, la manca d'educació i els estats en fallida, coses que, molt sovint, creen les condicions de les quals després s'aprofiten els terroristes". I en una trobada de guardonats amb el premi Nobel, el sud-africà Desmond Tutu i el sud-coreà Kim Dae-jung també compartien aquesta opinió: "En l'origen del terrorisme hi ha la misèria." I Elie Wiesel i Dalai Lama afirmaven: "Mitjançant l'educació s'eliminarà el terrorisme."

Els treballs de l'economista Gary Becker també sostenen aquesta hipòte-

si. En el seu model fonamentat en les incitacions, els delinqüents són individus racionals que actuen per interès personal. Els individus opten per activitats il·legals si el profit que en poden treure és superior al risc que corren de ser detinguts o empresonats, i, d'altra banda, estan gairebé segurs que tindrien una renda menor amb una activitat legal (o cost d'oportunitat). En cas que, als delinqüents, els manquin capacitats professionals, aquests costos d'oportunitat poden ser mínims. Com a conseqüència, el crim paga.

Aquesta teoria d'elecció racional, però, no permet prendre en consideració alguns exemples de crims violents (homicidis domèstics o causats per l'odi). I encara té menys sentit si s'aplica als atemptats suïcides. Per regla general, els kamikazes no tenen menys oportunitats que la resta de la població de la qual provenen. Com subratlla la premsa àrab, si els màrtirs no tenien res a perdre en els seus suplicis, el seu sacrifici seria absurd. Sigui com sigui, la pèrdua relativa d'un avantatge econòmic o social dins les classes educades pot encoratjar el suport al terrorisme. Durant el període que va precedir la primera Intifada (1982-1988), el nombre de palestins que havien passat més de dotze anys d'escolarització es va

**Tots els grups
que cometem
atemptats
suïcides
tenen punts de
suport a Europa i
Amèrica del Nord**

duplicar. Això va coincidir amb un augment brutal de l'atur dels llicenciats comparat amb el dels alumnes de secundària. L'existència de gent amb una feina inferior a la que li correspondria per la seva titulació sembla un altre factor de reclutament per Al-Qaida i els seus aliats al golf Pèrsic.

Un altre fet és que els kamikazes són homes joves, únic punt en comú, per altra banda, amb els membres d'organitzacions racistes violentes amb els quals se'ls compara sovint. En conjunt, els autors d'atemptats suïcides no presenten cap característica disfuncional en el pla social (sense pare, sense amics, sense feina), ni cap tendència suïcida. No expressen por envers els seus enemics, ni desesperança, ni sentiment de tenir res a perdre, de ser privats de tota possibilitat material relacionable amb la racionalitat econòmica.

Perquè cessin els atemptats, però, potser ens hauríem d'esforçar a entendre'ls: existeixen, per exemple, diferències reals entre els grups religiosos i els laics?, o entre el terrorisme ideològic i els moviments que actuen per venjança? Podem establir una relació significativa de causa i efecte entre la política i les accions de la nostra societat i les de les organitzacions terroristes i els seus partidaris? De fet, el programa cultural i polític de la nostra societat sembla que té un paper de catalitzador de les voluntats de fugir de la nostra visió del món (dels talibans) o de forjar un contrapès a escala planetària (d'Al-Qaida). Però estem en condicions de finançar recerques d'aquest tipus? Com en el cas de l'ús –completament tendencios– de la idea de terror com a concepte polític, els nostres governs i mitjans de comunicació potser preferiran evitar l'interès en aquestes relacions, les quals constitueixen, tanmateix, un tema d'anàlisi legítim, sobretot si es vol saber exactament què és el terrorisme.

El que sí que està clar és que, a llarg termini, la nostra societat no es pot permetre el luxe d'ignorar les conseqüències que motiven els actes dels altres.

Scott Atran

© Science

Traducció: David Egea i Oriol

Dues imatges de persones disfressades de kamikazes al Líban. Els terroristes suïcides, habitualment, no tenen menys oportunitats que la resta de població de la qual provenen. En el cas d'Al-Qaida, però, l'existència de gent amb una feina inferior a la que li correspondria per la seva titulació sembla un dels factors de reclutament.

